

8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BAĞIMSIZLIK, ÖZGÜRLÜK, ÖZGÜVEN VE ÇAĞDAŞLAŞMA DEĞERLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN VE ALGISAL DEĞİŞİMLERİNİN İNCELENMESİ¹

Examining 8th Grade Students' Views and Perceptonal Changes Towards Indepence,
Freedom, Self Relliance and Contemporaneousness Values

Araş.Gör. Arcan AYDEMİR*

Dr.Öğr.Üyesi Özlem Ulu KALIN**

Öz

Araştırmanın temel amacı, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin bağımsızlık, özgürlük, özgüven ve çağdaşlaşma değerlerine yönelik algısal gelişim ve değişimlerini incelemektir. Bu doğrultuda değer öğretimi yapılmadan önce ön uygulama, değer öğretimi yapıldıktan sonra da son uygulama yapılarak veriler karşılaştırılmıştır. Araştırma 2014-2015 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören toplam 26 adet 8. sınıf öğrencisi ile yürütülmüştür. Nitel araştırma yöntemlerinden öntest sontest uygulamalı fenomenografik araştırma deseni kullanılarak yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak kelime ilişkilendirme testi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile çözümlenerek kavram ağı haritaları, yüzde ve frekans tabloları oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *değer, değer algısı, kelime ilişkilendirme testi*

Abstract

The main purpose of the research is to examine 8th grade secondary school students' perceptonal changes and improvements towards independence, freedom, self reliance, and contemporaneousness values. In accordance with this main purpose, before value teaching a pre-implementation and after value teaching a post-implementation was done and the data was compared. The research was implemented with 26 eight graders who were taking education in 2014-2015 school year. In this study as research design pretest-posttest applied phenomenographic study which is one of the qualitative research methods and as data collection method word binding test and semi structured interview forms were used. Analyzing the obtained data by descriptive analysis and content analysis, concept network maps, percentage and frequency tables were composed.

Keywords: *value, value perception, word association test*

¹ Bu çalışma 8-10 Mayıs 2015 tarihinde Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde gerçekleştirilen VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, arcan.aydemir@artvin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8110-954X

** Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ozlemulu@artvin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9317-5261

1. Giriş

İnsan hayatının var olmasıyla birlikte başlayan eğitim kavramı, uygarlık düzeyi ne olursa olsun her toplumda süregelmektedir. İlkel kabilelerde veya gelişmiş uygar toplumlarda insanoğlu sosyal gündelik hayatın getirilerine ek olarak temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni materyaller icat edip bir taraftan da etrafında ki insanlara yeni şeyler öğretmeye başlamıştır. Öğrenmenin var olduğu bir yerde kalıcı davranış değişikliği ve bir eğitim süreci muhakkak vardır.

Eğitim süreci aileden başlayarak insan yaşamının sonuna kadar devam eder. Bu sürecin en önemli aşamalarında biri aile, diğeri ise okuldur. Okul, eğitim sürecinin en önemli basamağı olarak çocukların toplumsallaşmasını sağlayan en önemli kurumdur (Şimşek, 2016).

Okullar toplumsal kültür ve değerlerin korunması ve sürdürülmesi kadar yeni değerlerin oluşturulmasında da çok etkilidir. Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan ölçü, karşılık olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016). Toplumsal değerler ise, insanların etik ya da uygun davranışlar hakkında neyin doğru neyin yanlış olduğu, neyin istenilir neyin istenilmez olduğu konusunda fikirler gösterirler (Marshall, 2009).

Toplumsal değer ve değer tanımlarının yanı sıra değerlerin özelliklerinin de bilinmesi gerekmektedir. Özgüven (1994), değerleri, toplum ya da birey tarafından benimsenen birleştirme özelliği, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılması, bilinç, duygu ve heyecanları ilgilendiren yargılayıcı özellikleri ve kişinin bilincinde yer eden ve davranışı yönlendirme özellikleri bakımından 4 temel özelliği olduğunu belirtmiştir.

Yapıcı ve Kayılık'a (2005) göre değerler, toplumdaki normal yada anormal davranışların belirlenmesinde önemli bir rol oynarlar. Bireysel tutum ve davranışlar, büyük ölçüde ahlaksal ve değerlerle, örf ve adetlerin içerdiği değerlerin etkisi altında kalır. Ancak bu değerler normlar içerisinde somutlaşır ve normlar aracılığıyla etkinlik kazanır. Bu nedenle daha genel ve soyut olan değerlere karşılık normlar, yaptırım güçleriyle toplumsal yaşamın belirgin bir unsurunu oluşturur.

Lickona'a (1992) göre demokratik bir toplum başarısı için değer gereklidir. Bir toplumda demokrasi bilincinin gelişmesi için de o toplumda adil olma ve özgürlük değerlerinin geliştirilmesi gerekir. Bu yüzden kişilerin demokrasiyi anlamaları ve ahlaki boyutuyla benimsemeleri önemlidir (Akt. Akbaş, 2004). Değerlerin ortaya çıkmasında ve yerleşmesinde sosyal onayın büyük etkisi vardır. Onaylanan davranış sürecin ilerlemesiyle değere dönüşecek ve kalıcılığı sağlanacaktır (Ulusoy ve Dilmaç, 2016).

Bilimsel bilgiyi elde etme sürecine dayanan bilimsel araştırmalar, birbirini izleyen bir takım süreçlerden geçerek şekillenirler. Bilimsel araştırma süreci sosyal bilimciler açısından sosyal ilişkilerin kurulması ile başlayarak, hipotezler, gözlemler, ölçmeler, görgül bulgular şeklinde devam eder (Büyüköztürk, 2011). Sosyal bilimciler, değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu düşünmektedirler (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Değerlerin öğrencilere aktarılmasında, örgün eğitim kurumları için öğretim programları kullanılmaktadır (Kurtdele Fidan, 2009). Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından her bir anabilim dalı için hazırlanan öğretim değerlerinde milli ve evrensel değerlerin dolaylı aktarımına önem verilmektedir. Ancak özel alanda değerler eğitimi Sosyal Bilgiler (Koçoğlu, 2012; Akman, 2016; Oğuz Haçat ve Demir, 2017; Oğuz Haçat, Önen, Tatan ve Demir, 2018), T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde doğrudan işlenmektedir.

Değerler eğitiminde kullanılan farklı yaklaşımlar vardır. Bunlar öğrencilerin kesinleşmiş, sosyal, politik, ahlaki ve kültürel değerleri içselleştirmelerine olanak tanıyan telkin yaklaşımı, öğrencilerin eğilimlerinin olduğu değer örneklerine teşvik etmeyi amaçlayan ahlaki gelişim yaklaşımı, öğrencilerin değerlere ilişkin mantıklı düşüncelerini geliştirmeyi amaçlayan analiz yaklaşımının yanı sıra; netleştirme, davranış öğrenme, duygu-mantık, doğrudan öğretim, tartışma, adil topluluklar, ders dışı aktiviteler, zaman çemberi, hikâyeler, ahlaki muhakeme gibi yaklaşımlar da gösterilebilir (Coşkun, 2014). Değer eğitiminin gerçekleştirilmesi kadar o değerlere ilişkin öğrencilerin algılarının ortaya çıkarılması da çok önemlidir. Bu bağlamda kelime ilişkilendirme testleri öğrencilerin değeri nasıl algıladıklarını ortaya koyan ölçme araçları arasında gösterilebilir. Hazırlanması ve tüm dersler ile konulara uyarlanabilmesi kolay olan kelime ilişkilendirme testleri öğrencilerin bilişsel yapısındaki kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya koymada etkili bir araçtır (Bahar, Nartgöl, Durmuş, Bıçak, 2010). Kelime ilişkilendirme testleri ölçme değerlendirme aracı olarak süreç değerlendirmede, yetiştirme ve biçimlendirmeye yönelik değerlendirmelerde, ön öğrenmeleri tespit etmede kullanılabilir (Güneş ve Gözüm, 2013).

Sosyal bilgiler programının öğelerinden değerler, hemen hemen bütün insanların hayatını biçimlendiren ve çoğu zaman hayatlarına yön veren öğelerdir. Değerler insan hayatına ilişkin bazı durumları açıklamada önemli bir yer edindiklerinden, son zamanlarda birçok sosyal bilimci tarafından ilgi odağı haline gelmiştir (Yel ve Aladağ, 2009).

Değerler, tüm öğretim programlarında olduğu gibi 2007 yılında yayımlanan 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programının da önemli unsurlarındandır. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programı değerler açısından incelendiğinde her bir ünite için doğrudan verilmesi gereken değerlerin olduğu görülmektedir. Bu değerler 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük programında, 'Bir Kahraman Doğuyor' ünitesinde sorumluluk, 'Milli Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler'

ünitesinde vatanseverlik, 'Ya İstiklal Ya Ölüm' ünitesinde dayanışma, özgürlük ve bağımsızlık, 'Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar' ünitesinde özgüven, sorumluluk ve çağdaşlaşma, 'Atatürkçülük' ünitesinde çalışkanlık, 'Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk'ün Ölümü' ünitesinde barış ve Türk büyüklerine saygı, 'Atatürk'ten Sonra Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası' ünitesinde duyarlılık değeri şeklinde yer almaktadır (MEB, 2007). Değerler eğitimi informal olarak aileden başlayarak okullarda devam eden dinamik bir süreci içermektedir. Değerler eğitiminde öğretmen ve öğrencinin yanı sıra aile, akran grubu ve çevrenin bazı özellikleri çok önemli olsa da öğretim programının önemi de göz ardı edilmemelidir.

1.1. Problem Durumu

Ortaokul 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programında doğrudan verilecek değerler özgürlük, bağımsızlık, çağdaşlaşma, çalışkanlık, özgüven, Türk büyüklerine saygı, duyarlılık, barış ve vatanseverliktir (MEB, 2007). Türkiye'de gerek 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik, gerekse değerler eğitime yönelik (Koçoğlu, 2013; Oğuz, 2014; Koçoğlu, 2015; Akman ve Koçoğlu, 2016; Oğuz Haçat ve Sözcü, 2016; Akman, Kılıç Çarşanbalı ve Alagöz, 2017; Oğuz Haçat ve Aşkın Tekkol, 2017; Ulu Kalın ve Koçoğlu, 2017; Yıldırım, Akman ve Alagöz, 2017) oldukça fazla sayıda çalışma yapılmıştır. Kılcan (2013) bu değerlerden çalışkanlık, vatanseverlik ve barış değerlerine yönelik 8. sınıf öğrenci algılarını metaforlar, görüşme ve karikatürler aracılığıyla incelemiştir. Işıklı, Taşdere ve Göz (2011) yapmış oldukları çalışmada kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla öğrencilerin Atatürk ilkelerine yönelik bilişsel yapıları incelemişlerdir. İlgili alan yazın incelendiğinde özellikle bağımsızlık, özgüven, özgürlük ve çağdaşlaşma değerlerine yönelik alternatif ölçme değerlendirme aracı olarak kelime ilişkilendirme testi kullanılarak algı belirleme ve algısal değişimi saptamaya yönelik çalışmaların olmadığı görülmüştür. Çalışmada bu değerlerin seçilmiş olmasının nedeni budur. Çalışma yarı yapılandırılmış görüşme formuyla beraber, kelime ilişkilendirme testinin değerlere yönelik algıyı belirlemede kullanılmasının ilgili alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu yüzden bu çalışmanın temel amacı T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük programında yer alan özgürlük, bağımsızlık, özgüven, çağdaşlaşma gibi değerlere ilişkin ortaokul 8. sınıf öğrenci algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi şeklinde belirlenmiştir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgürlük, bağımsızlık, özgüven ve çağdaşlaşma değerlerine ilişkin algıları nelerdir?
- Ortaokul 8. sınıfta verilen değer eğitimi öğrencilerin özgürlük, bağımsızlık, özgüven ve çağdaşlaşma değerlerine yönelik olan algılarında bir değişikliğe neden olmuş mudur?
- Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin özgürlük, bağımsızlık, özgüven ve çağdaşlaşma değerlerine ilişkin zihin haritaları nasıldır?
- Ortaokul 8. sınıf öğrencilerin çağdaş ve özgüven sahibi kişilere verdikleri örnekler ve gerekçeleri nelerdir?
- Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin verdikleri bağımsızlık örnekleri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma ortaokul öğrencilerinin bazı değerleri nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmak amacıyla öntest-sontest uygulamalı fenomenografik araştırma şeklinde yapılandırılmıştır. Çepni (2007)' ye göre fenomenografik araştırmalar hem felsefi boyutta hem de kullandığı metodoloji açısından nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan, bireyi fenomeninden bağımsız görmeyen, fenomenin tecrübe edilme şekillerine odaklanan bir araştırma türüdür (Akt. Genç, Demirkaya ve Karasakal, 2010).

Orgill (2008), fenomenografik çalışmaların insanların sahip olduğu bazı olguları farklı şekilde ortaya çıkarmayı amaçladığını ifade etmektedir (Akt. Özgen, 2013). Bu çalışmada da ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin çağdaşlaşma, bağımsızlık, özgüven ve özgürlük değerlerini nasıl anladıkları ortaya çıkarılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Artvin ili Merkez ilçede öğrenim gören toplam 26 ortaokul 8. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Bu örneklemenin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir evrenin temsil ettiği bir örneği yerine, amaçlı olarak birkaç alt kesimini örnek olarak almaktır (Sencer, 1989). Çalışma grubunun seçiminde sınıf düzeyi haricinde farklı bir değişkene bakılmamıştır.

2.3. Uygulama Süreci

Araştırma kapsamında ele alınan bağımsızlık, özgürlük, özgüven ve çağdaşlaşma değerleri programın ön gördüğü zamanlarda ve programın ön gördüğü içerikte öğrencilere aktarılmıştır. Program uygulama öncesinde ve sonrasında kelime ilişkilendirme testi uygulanmış, görüşmeler yapılmıştır.

2.4. Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile kelime ilişkilendirme testi kullanılmıştır.

Bilişsel yapı ve algısal değişimin belirlenmesinde bir çok teknik kullanılabilir. Bunlardan biri de kelime ilişkilendirme testidir. Ercan, Taşdere ve Ercan (2010) 'Kelime İlişkilendirme Testi Aracılığıyla Bilişsel Yapının ve Kavramsal Değişimin Gözlenmesi' adlı çalışmalarında güneş sistemi ve ötesi: uzay bilmececi ünitesi kapsamında altı tane anahtar kavram seçilmiş ve bu kavramlara yönelik konunun hem başında hem de sonunda kelime ilişkilendirme testi uygulanarak veriler karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda kelime ilişkilendirme tekniğinin algısal değişimi saptamada başarılı bir teknik olduğu saptanmıştır. Kelime ilişkilendirme testi birçok çalışmada algı saptamak amacıyla kullanılmış alternatif bir tekniktir (Eren, 2012; Bahar, ve Özatlı, 2003; Işıklı, Taşdere ve Göz, 2011). Bu bağlamda bu çalışmada da seçilen değerlere ilişkin algıyı ve algısal değişimi ortaya çıkarmak amacıyla kelime ilişkilendirme testi kullanılmıştır.

Kelime ilişkilendirme testi uzman görüşü ve ortaokul 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programı dikkate alınarak oluşturulan 4 değerden (özgürlük, bağımsızlık, özgüven ve çağdaşlaşma) oluşmaktadır. Her bir kavram için ayrı ayrı iki sütun beş satırlık tablolar oluşturulmuştur. KİT (Kelime İlişkilendirme Testi) öğrencilerin bilişsel yapısını ve zihindeki kavramlar arasındaki bağları ortaya koyan bir araçtır (Bahar ve Özatlı, 2003). KİT'ler birden çok kavram ile birlikte hazırlanabilirken, bir kavrama ilişkin bilişsel yapıyı derinlemesine ortaya koymak için tek kavram ile de hazırlanabilen bir tekniktir (Uzun, Özsoy ve Keleş, 2010). Veri toplama aracında her bir kavram için bir tablo oluşturulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu ise ölçülmeye çalışılan değerleri kapsayacak şekilde uzman görüşü alınarak 4 sorudan oluşturulmuştur. Her sorunun altına uygun satır aralıkları belirlenerek öğrencilerin cevaplarını yazmaları için boşluklar bırakılmıştır. Görüşme tekniğinin yapılandırılmamış görüşme, yapılandırılmış görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme olarak üç türü vardır. Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı/araştırmacılar önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar ve uygular. Uygulama sırasında değişik yan veya alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000).

Uygulamaya başlanmadan önce örneklem gruba KİT'e yönelik açıklamalar yapılmış ve farklı değerler üzerinden örnekler yapılmıştır. Öğrencilere her bir kavram için üç dakikalık süre tanınmış ve değerle ilgili akıllarına gelen ilk kelimeyi tabloda belirtilen uygun yere yazmaları istenmiştir. Belirlenen süre sonunda örneklem gruba değerlerle ilgili eğitim verilmiş ve KİT aynı şekilde tekrar uygulanmıştır. Bu işlemlerin ardından örneklem gruba yarı yapılandırılmış görüşme formu dağıtılmış ve belirlenen süre sonunda veriler toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen sonuçların analizinde betimsel ve içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Seçilen değerlerin kavramlarla ilişkilendirilme sıklığını gösteren bir frekans, yüzde tablosu hazırlanmıştır. Bu frekans tablosundan yararlanarak kavram ağı haritaları hazırlanmıştır. Kavram ağı öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, ansiklopedi, vb.) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen bir araçtır. Semantik ağ olarak da adlandırılan bu araç öğrencilerin ön bilgileri harekete geçirmek, yeni kavramları geliştirmek, kavramlar arası yeni ilişkiler oluşturmak, kavramları yeniden biçimlendirmek gibi zihinsel etkinliklerle yazılı bilgilerin daha iyi anlaşılmasını sağlar (MEB, 2005).

Çalışmada kavram ağı oluşturma işleminde Bahar, Johnstone ve Sutcliffe (1999) tarafından ortaya koyulan kesme noktası tekniği kullanılmıştır. Kesme noktası tekniği, kelime ilişkilendirme testinde yer alan herhangi bir anahtar kavram için en fazla tekrarlanan cevap kavramının 3 – 5 sayı aşağısı kesme noktası olarak kullanılır. Bu işlemden sonra kesme noktası belirli aralıklarla aşağı çekilir. Bütün anahtar kavramlar ortaya çıkana kadar bu işlem devam ettirilir (Ercan, Taşdere ve Ercan, 2010).

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme sonucu elde edilen veriler ise betimsel ve içerik analiz şeklinde çözümlenerek, kategori ve kodlara ayrılarak tablolaştırılmıştır. Ayrıca her bir öğrenci gizlilik esasına bağlı olarak Ö-1,Ö-2... şeklinde kodlanmış ve tablolar öğrenci görüşleriyle desteklendirilmiştir.

3. Bulgular

3.1. İlk Uygulama Sonucu Elde Edilen Bulgular

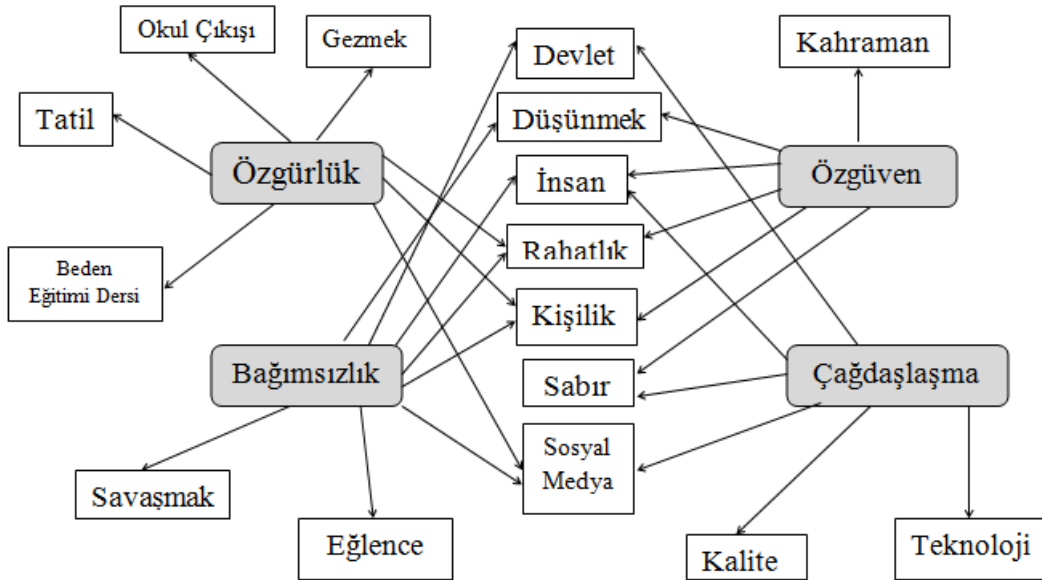
Çalışma grubunda yer alan öğrencilere öğretim programının öngördüğü değer eğitimi öncesinde uygulanan kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla elde edilmiş özgürlük, bağımsızlık, özgüven ve çağdaşlaşma değerleriyle ilişkilendirilen kavramların tekrarlanma sıklığını gösteren frekans tablosu ve kavram ağı haritası oluşturulmuştur. Tablo 1'de ilk uygulama sonucunda kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 1. İlk uygulama sonucu elde edilen cevap kavramlara ilişkin bulgular

Cevap Kavramlar	Anahtar Değerler			
	Özgürlük	Bağımsızlık	Öz Güven	Çağdaşlaşma
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>
Beden Eğt. Dersi	4	-	-	-
Devlet	-	4	-	1

Düşünmek	-	3	2	-
Eğlence	-	3	-	-
Gezmek	10	-	-	-
İnsan	-	6	3	2
Kahraman	-	-	7	-
Kalite	-	-	-	6
Kişilik	1	3	6	-
Okul Çıkışı	3	-	-	-
Rahatlık	9	5	2	-
Sabır	-	-	2	4
Savaşmak	-	6	-	-
Sosyal Medya	4	2	-	8
Tatil	7	-	-	-
Teknoloji	-	-	-	9
Toplam	38	32	22	30

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin en fazla ($f=38$) özgürlük değerine, en az ise ($f=22$) özgüven değerine yönelik cevap kavram ürettikleri görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çoğu özgürlük değerini gezmek ($f=10$), bağımsızlık değerini insan ($f=6$) ve savaşmak ($n=6$), özgüven değerini kişilik ($f=6$), çağdaşlaşma değerini ise teknoloji ($n=9$) kavramlarıyla ilişkilendirdikleri görülmektedir.

Şekil 1. Kesme noktası 10 ve daha az katılımcının görüşlerini ifade eden kavram ağı haritası

Şekil 1'de ilk uygulama sonucunda kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla elde edilmiş cevap kavramlar ve bu kavramların birbiriyle olan ilişkisi yer almaktadır. Tablo 1'de yer alan frekans değerlerine göre oluşturulan kavram ağı haritasında değerler arasında ilişki olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra hiçbir cevap kavram 4 değerle ortak olarak ilişkilendirilmezken, devlet cevap kavramı çağdaşlaşma ve bağımsızlık; düşünmek cevap kavramı özgüven ve bağımsızlık; insan cevap kavramı özgüven, çağdaşlaşma ve bağımsızlık; rahatlık ve kişilik cevap kavramları özgürlük, bağımsızlık ve özgüven; sabır cevap kavramı özgüven ve çağdaşlaşma; sosyal medya cevap kavramı ise özgürlük, çağdaşlaşma ve bağımsızlık değerleriyle ortak olarak ilişkilendirilmiştir.

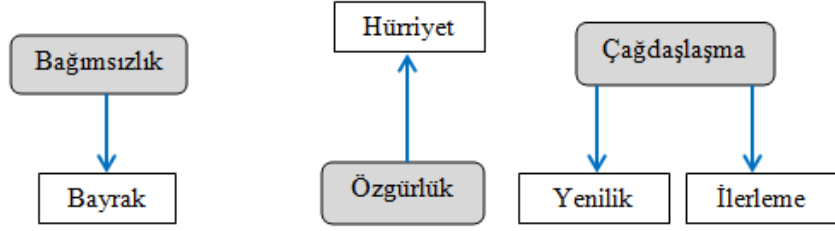
3.1. Son Uygulama Sonucu Elde Edilen Bulgular

Program uygulandıktan sonra kelime ilişkilendirme testi ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen verilere ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır. Kelime ilişkilendirme testi ile elde edilen bulgular frekans tabloları ve kavram ağı haritaları şeklinde analiz edilirken, görüşme sonucunda elde edilen bulgular kategori ve kodlara ayrılarak tablolandırılmıştır. Kavram ağı haritasındaki oklarda kullanılan çizgi renkleri ise her bir kesme noktasına ait sayısal sınır aralıklarını temsil etmektedir. Tablo 2'de değer eğitimi yapıldıktan sonra kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla elde edilen cevap kavramların tekrarlanma sıklığı yer almaktadır.

Tablo 2. Son uygulama sonucu elde edilen cevap kavramlara ilişkin bulgular

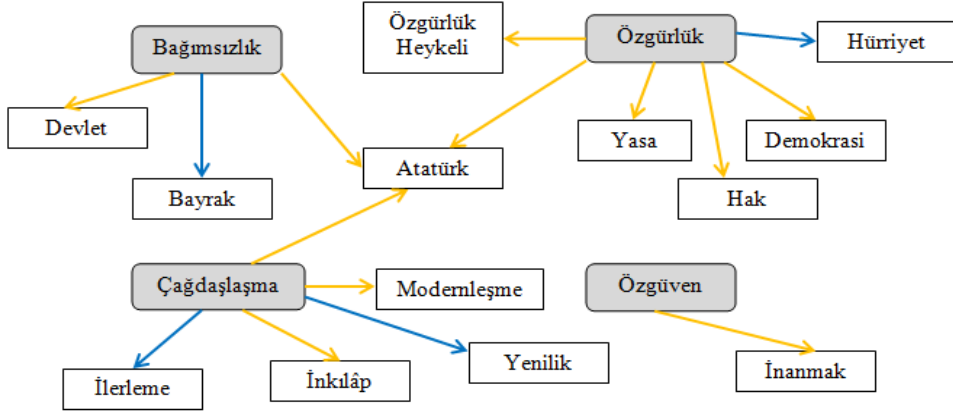
Cevap Kavramlar	Anahtar Değerler			
	Bağımsızlık	Özgürlük	Çağdaşlaşma	Özgüven
	f	f	f	f
Adalet	4	8	4	-
Atatürk	13	11	10	7
Aydınlanma	-	-	4	-
Bağımsızlık	-	7	-	-
Başarı	5	4	-	9
Bayrak	19	-	-	-
Cesaret	-	-	-	7
Cumhuriyet	7	-	-	-
Çalışmak	-	-	2	5
Değişim	-	-	6	-
Demokrasi	-	12	-	-
Devlet	11	-	-	-
Düşünce	-	6	-	4
Hak	-	13	-	-
Hedef	-	-	-	5
Hürriyet	-	21	-	-
İlerleme	-	-	22	-
İnkılâp	-	-	14	-
İnanmak	-	-	-	12
Kararlılık	-	-	-	6
Kurtuluş Savaşı	7	-	-	-
Marş	3	-	-	-
Medeni Kanun	-	-	8	-
Medeniyet	-	-	7	-
Milli Mücadele	4	-	-	-
Millet	8	2	-	-
Modernleşme	-	-	14	-
Mutluluk	-	6	3	-
Özgürlük	5	-	-	-
Özgürlük Heykeli	-	13	-	-
Reform	-	-	6	-
Risk almak	-	-	-	7
Yasa	-	12	-	-
Yaşam	-	6	-	-
Yenilik	-	-	18	-
Toplam	86	121	118	62

Tablo 2’de çalışma grubunda yer alan öğrencilerin en fazla ($f=121$) özgürlük değerine ilişkin cevap kavram ürettikleri, en az ($f=62$) ise çağdaşlaşma değerine yönelik cevap kavram ürettikleri görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin özgürlük, bağımsızlık, özgüven ve çağdaşlaşma değerlerine ilişkin ortak olarak ürettikleri tek cevap kavram Atatürk ($f=41$) kavramıdır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin bağımsızlık değerini bayrak ($f=19$), devlet ($f=13$), millet ($f=8$), cumhuriyet ($f=7$) ve Kurtuluş Savaşı ($f=7$); özgürlük değerini hürriyet ($f=21$), hak ($f=13$), Özgürlük Heykeli ($f=13$), yasa ($f=12$), demokrasi ($f=12$) ve adalet ($f=8$); çağdaşlaşma değerini ilerleme ($f=22$), yenilik ($f=18$), modernleşme ($f=14$), inkılâp ($f=14$) ve Medeni Kanun ($f=8$); özgüven değerini inanmak ($f=12$), başarı ($f=7$), cesaret ($f=7$), risk almak ($f=7$) ve kararlılık ($f=6$) gibi kavramlar ilişkilendirdikleri görülmektedir.

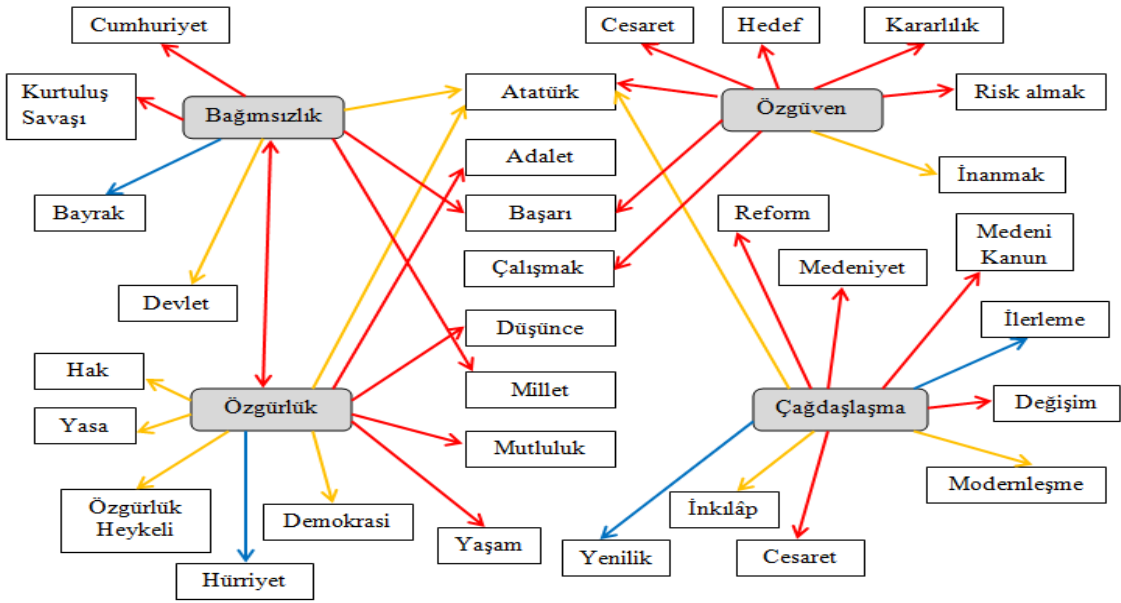
Şekil 2. Kesme noktası 15 ve üzerine göre oluşturulan kavram ağı haritası

Şekil 2’de kesme noktası 15 ve üzerine göre oluşturulmuş kavram ağı haritası yer almaktadır. Kesme noktası 15 ve üzerine göre oluşturulan kavram ağı haritasında değerler ve cevap kavramlar arasında ilişki olmadığı görülmektedir. Ayrıca özgüven değerine ilişkin üretilen cevap kavram sayısının 15’in altında olması bu değer için Şekil 2’de yer almamasına neden olmuştur. Diğer değerler ise birer cevap kavramla üç ayrı ada şeklinde yer almaktadır.

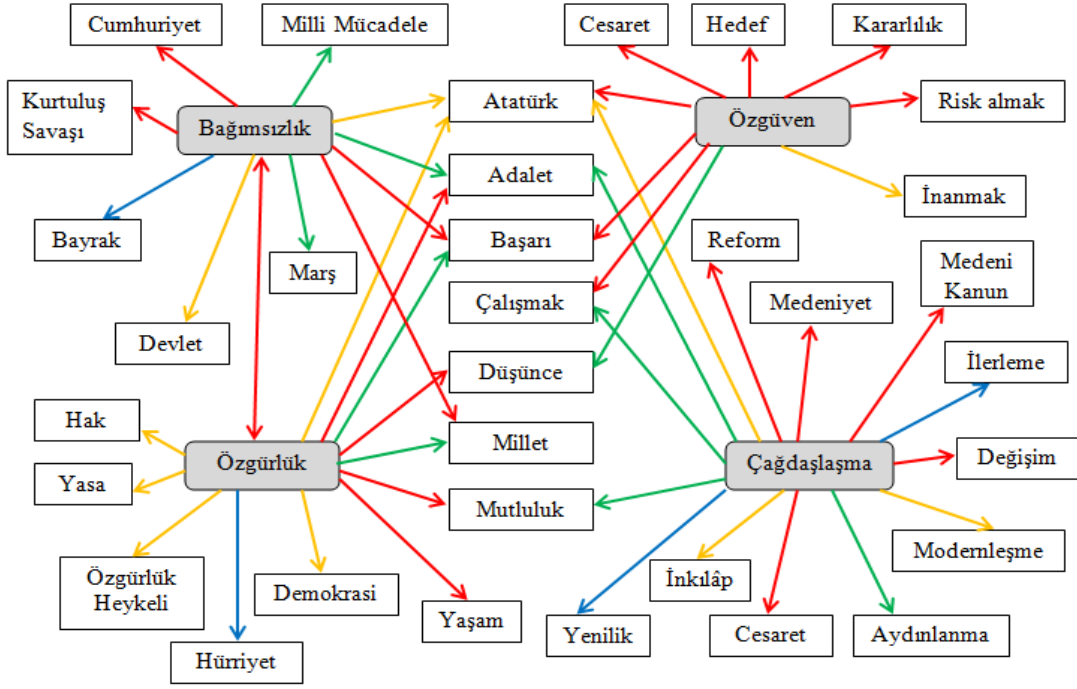
Şekil 3. Kesme noktası 10 – 14’e göre oluşturulmuş kavram ağı haritası

Şekil 3’te kesme noktası 10-14’e göre oluşturulmuş kavram ağı haritası yer almaktadır. Şekil 3 incelendiğinde anahtar değer olarak seçilen özgürlük, bağımsızlık, çağdaşlaşma ve özgüven değerlerinin zihin haritasında yer aldığı görülmektedir. Kavram ağı haritasında anahtar değerler arasında ilişki bulunmazken, bağımsızlık değeri, devlet; özgürlük değeri demokrasi, hak, yasa, özgürlük; özgüven değeri inanmak; çağdaşlaşma değeri ise modernleşme ve inkılap kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca özgürlük, çağdaşlaşma ve bağımsızlık anahtar değeriyle ortak olarak ilişkilendirilen tek cevap kavram Atatürk kavramının olduğu görülmektedir.

Şekil 4. Kesme noktası 9-5’e göre oluşturulmuş kavram ağı haritası

Kesme noktası 9-5’e göre oluşturulmuş kavram ağı haritası şekil 4’te yer almaktadır. Şekil 4 incelendiğinde hem anahtar değerler ve cevap kavramlar arasında ilişkiler olduğuna hem de çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çoğunun değerlere ilişkin bilişsel yapılarının ortaya çıktığı görülmektedir. Anahtar değerler arasında sadece özgürlük ve bağımsızlık değerleri arasında karşılıklı ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca Atatürk ve başarı gibi cevap kavramların diğer kavramlarla ortak olarak ilişkilendirildikleri görülmektedir.

Şekil 4. Kesme noktası 4 ve aşağısına göre oluşturulmuş kavram ağı haritası

Kesme noktası 4 ve altına göre oluşturulmuş kavram ağı haritası şekil 5'te yer almaktadır. Şekil 5'te çalışma grubunda yer alan öğrencilerin tamamının değerlere ilişkin bilişsel yapılarının ortaya çıkmıştır. Anahtar değerler arasında sadece ise özgürlük ve bağımsızlık değerleri arasında karşılıklı ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil 5'te özgürlük anahtar kavramı için millet ve başarı kavramları, bağımsızlık değeri için milli mücadele, marş ve adalet kavramları, özgüven anahtar kavramı için çalışmak ve düşünce kavramları, çağdaşlaşma anahtar kavramı için de mutluluk, adalet ve aydınlanma cevap kavramlarını kullandıkları görülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilere "Bildiğiniz çağdaş karakter örnekleri hangileridir? Neden?" sorusu sorulmuş ve Tablo 3'te yer alan bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 3. Çağdaş karakterlere yönelik bulgular

Kişiler	Gerekçe	n
Atatürk	İnkılaplar yapması (Şapka kanunu, kılık kıyafette yenilikler, saltanatın kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kapatılması...)	8
	Çağdaş bir ülke kurması	4
Graham Bell	Hak ve özgürlüklere önem vermesi	6
	Telefonu icat etmesi	2
Aile Üyesi (Abla, Anne, Baba, Ağabey, Dayı)	Güvenilir olması	3
	Yeniliklerle bilgilendirilmesi	2
Albert Einstein	Teknolojik gelişmelerden haberdar olması	4
	Atomu parçalaması	2
Toplam		31

Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çağdaş karaktere temsilen en fazla (n=18) Atatürk karakterini örnek olarak verdikleri görülmektedir. Çağdaş karaktere Atatürk örneğini veren öğrencilerin ise en sık tekrarladıkları gerekçe (n=8) Atatürk'ün bazı inkılaplar yapması şeklindedir. Çağdaş karaktere anne, baba, abla, ağabey gibi aile üyesini örnek gösterenlerin en sık tekrarladıkları gerekçeler ise aile üyesinin teknolojik gelişmelerden haberdar olması (n=4) ve güvenilir olması (n=3) şeklindedir. Aşağıda çalışma grubunda yer alan öğrencilerin çağdaş kişi örnekleri ve bu örneklerin gerekçelerine yönelik görüşlerinden bazı örnekler sunulmuştur.

"Bildiğim en çağdaş kişi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Çünkü Türkiye'yi çağdaşlaştırmak için pek çok çalışma yapmıştır. Şapka kanununu çıkarması, saltanatı kaldırması, Tekke ve Zaviyeleri kapatması bunun en önemli kanıtıdır." (Ö-1)

"Albert Einstein. Çünkü, o dönemin kısıtlı malzemeleriyle atomu parçalamak kadar zor işler yapmış ve dünyadaki teknolojilerin gelişmesine katkıda bulunmuştur." (Ö-20)

“Çağdaşlığı bu ülkeye getiren kişi Atatürk'tür. O vatani hep geliştirmek istemiştir. Atatürk'ün kılık kıyafet kanunu ve şapka kanunu gibi eserleri de çağdaş bir önder olduğunun kanıtıdır.” (Ö-8)

“Tanıdığım en çağdaş kişi ağabeyimdir. Çünkü, her türlü teknolojiye yönelik bilgi sahibidir. Her şeye rahatça ulaşabiliyor. Hangi teknolojinin ne işe yaradığını biliyor.” (Ö-3)

“Ablam, çünkü gelişmeleri yakından takip ediyor. Aynı zamanda bu gelişmelerden beni haberdar ediyor.” (Ö-7)

Tablo 4. Özgüven sahibi karakterlere yönelik bulgular

Kişiler	Gerekçe	n
Atatürk	Ülke kurması	2
	Verdiği sözü tutması	3
	Korkusuz olması	3
	Mücadeleci olması	2
Arkadaş	Başarılı olması	3
	Cesur olması	3
	Eleştirebilmesi	2
	Empati kurması	3
Aile Üyesi (Anne, Baba, Abla, Ağabey)	Başarılı olması	6
	Mücadeleci olması	3
	Fazla kitap okuması	2
	Verdiği Sözü tutması	2
Toplam		34

Tablo 4'te özgüven sahibi karakterlere verilen örneklere ve gerekçelere yönelik bulgular yer almaktadır. Tablo 4 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan öğrencilerin özgüven sahibi karaktere en fazla (n=13) aile üyesinin başarılı olması (n=6), mücadeleci olması (n=3), fazla kitap okuması (n=2) ve verdiği sözü tutması (n=2) gibi gerekçeler göstererek aile üyelerinden örnekler verdikleri görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin en sık tekrarladıkları gerekçe ise örnek verdikleri kişilerin başarılı olması (n=9) şeklinde olmuştur. Ayrıca özgüven sahibi karaktere örnek olarak Atatürk'ü ifade edenler Atatürk'ün verdiği sözü tutması (n=3) ve korkusuz olması (n=3) şeklinde gerekçe gösterirken arkadaşlarını ifade edenler arkadaşlarının başarılı olmaları (n=3) ve cesur olup empati kurabilmeleri (n=3) gibi durumları gerekçe olarak ifade etmişlerdir.

“Tanıdığım en özgüvenli insan arkadaşımıdır. Çünkü çok başarılı ve ben bunu özgüvenine bağlıyorum.” (Ö-4)

“Arkadaşım; Çünkü, o çok cesaretli yapacağı iş doğru da olsa yanlış da olsa o işinden dönmez ve o işten hep ders çıkartır.” (Ö-10)

“Atatürk. Çünkü; o yurdumuzda o kadar düşman varken ve Osmanlı'nın silahı ve cephaneliği o kadar azken, o korkusuzca savaştı ve bu güzel yurdu bizlere verdi.” (Ö-11)

“Sınıf arkadaşım özgüveni yüksek bir kişidir. Karşısındakini açıkça eleştirirken, kendisinin eleştirilmesine de karşı çıkmaz. Karşı tarafla empati kurar.” (Ö-15)

“Annem. Çünkü annem her dediğinin arkasında durur bu yüzden özgüveni yüksektir.” (Ö-3)

“Bildiğim en özgüvenli kişi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Çünkü o her şey ile başarılıdır. Her olayda pes etmeyen ve kendine gücenen bir kişidir.” (Ö-17)

Yukarıda özgüven sahibi karakter örneklerine yönelik görüşlerinden bazıları yer almaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin özgüven sahibi karakterler örneklerini abla, anne, baba, sınıf arkadaşı gibi yakın çevrelerinden verdikleri görülmektedir.

Tablo 5. Bağımsızlık örneklerine ilişkin bulgular

Kategori	Kodlar	n
Bağımsızlık Örnekleri	Kurtuluş Savaşı	15
	Çanakkale Savaşı	7
	Sömürge Savaşı	2
Toplam		24

Tablo 5’te çalışma grubunda yer alan öğrencilerin bağımsızlık değerine ilişkin verdikleri örneklere yönelik bulgular yer almaktadır. Tablo 5 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan öğrencilerin bağımsızlık örneği olarak en fazla Kurtuluş Savaşı ($n=15$) örneğini verdikleri görülmektedir. Aşağıda çalışma grubunda yer alan öğrencilerin bağımsızlık örneklerine ilişkin görüşleri yer almaktadır.

“Atatürk bize bağımsızlığı veren kişidir. Bağımsızlık yolunda çok uğraş harcamıştır. Birçok devlet yeni sömürgeler elde etmek için savaşırken, sömürgecilik bağımsızlığı engellediğinden Atatürk sömürgeciliği engellemek için savaşmıştır.” (Ö-3)

“En önemli bağımsızlık örneği Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıdır. Türkiye çok zor şartlarda kurulmuş bir devlettir. Bu yüzden birçok devletle savaşmış ve bu savaşlarda başarılı olmuştur. Savaşlardaki başarı ile İngilizlerin zoruyla oluşan manda ve himayeden kurtulan Türkiye bağımsızlığını kazanmıştır.” (Ö-13)

“Türklerin vatanları için yaptıkları her şey bağımsızlıklarını önemsediklerini gösterir. Bağımsızlıkları için savaşmaları, mücadele vermeleri, savaşlarda kan dökmeleri, vatanları uğruna can vermeleri tam bir bağımsızlık hikayesidir.” (Ö-15)

“Çanakkale zaferi tam bir bağımsızlık örneğidir. Binlerde Türk insanı sırf bağımsızlık için savaştları cephelerde kanlarını dökmüşlerdir. Bugün şanlı bayrağımız göklerde dalgalanıyorsa, onların sayesinde.” (Ö-7)

“Atatürk 19 Mayıs 1919’da Samsun’a adım attığında bağımsızlığa ulaşmak için milli mücadeleyi başlattı. Atatürk bağımsızlık mücadelesinde pek çok şey yaptı. Kurtuluş savaşında Ermenileri, Fransızları, İngilizleri yendik ve bağımsızlığımızı kazandık. Böylece gerçek bir devlet olduk ve bağımsızlığımızı korumak için her şeyi yaptık.” (Ö-1)

Yukarıda yer alan çalışma grubunda yer alan öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrencilerin bağımsızlık örneği olarak kurtuluş mücadelesini farklı şekillerde ifade ettikleri görülmektedir. Bağımsızlık örneği olarak Kurtuluş Savaşı’nın yanı sıra Çanakkale Savaşı’na ilişkin öğrenci görüşlerinin de yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6. İlk ve son uygulamada yer alan değerlere yönelik önem sıralamasına ilişkin bulgular

Sıralama	Anahtar Değerler	Toplam				
		Özgürlük	Öz Güven	Çağdaşlaşma	Bağımsızlık	n
1.Sıra	(İlk Uyg.) n	16	5	-	5	26
	(Son Uyg.) n	7	17	-	2	26
2.Sıra	(İlk Uyg.) n	7	9	2	8	26
	(Son Uyg.) n	11	2	3	10	26
3.Sıra	(İlk Uyg.) n	3	8	6	9	26
	(Son Uyg.) n	6	3	6	11	26
4.Sıra	(İlk Uyg.) n	-	4	19	3	26
	(Son Uyg.) n	3	4	17	2	26

Tablo 6’da ilk uygulama ve son uygulama sonucunda elde edilen değer önem sıralamasına ilişkin frekans değerleri yer almaktadır. İlk uygulamada önem sıralamasında birinci sırada özgürlük ($n=16$), ikinci sırada özgüven ($n=9$), üçüncü sırada bağımsızlık ($n=9$) ve dördüncü sırada ise çağdaşlaşma ($n=19$) değeri yer alırken son uygulamada önem sıralamasında ilk sırada özgüvenin ($n=17$), ikinci sırada özgürlüğün ($n=11$), üçüncü sırada bağımsızlığın ($n=11$) ve son olarak çağdaşlaşma ($n=17$) değerinin yer aldığı görülmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Değerlere yönelik algıların belirlenmesi, değerlerin öğretimi kadar önemlidir. Değerler daha çok duyuşsal alana hitap ettiğinden ölçülmesi zor olgulardır. Okullarda verilen değer eğitiminin amacına ulaşım ulaşılmadığı ancak değere yönelik algısal değişimin incelenmesi sonucunda saptanmaktadır. Algısal değişimin saptanmasında ise gözlem, görüşme gibi tekniklerin yanı sıra alternatif bir ölçme-değerlendirme aracı olarak kelime ilişkilendirme testleri de kullanılabilir.

Bu çalışmada kelime ilişkilendirme testi kullanılarak, öğrencilerin bilişsel yapıları ortaya çıkarılmış, algısal değişimler incelenmiştir. Çalışmada ilk uygulamada elde edilen bulgular sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin özgürlük değeri ile okul çıkışı, tatil, beden eğitimi dersi; bağımsızlık değeri ile eğlence, rahatlık; çağdaşlaşma değeri ile sosyal medya, sabır gibi bu değerleri bilimsel tanımından uzak ifadelerle ilişkilendirdikleri görülmüştür. Son uygulamada ise özgürlük değeri ile demokrasi, hak, hürriyet; bağımsızlık

değeri ile bayrak, devlet, millet; özgüven değeri ile inanmak, başarı; çağdaşlaşma değeri ile ilerleme, inkılâp, modernleşme gibi bu değerlerin bilimsel tanımlarına uygun ifadelerle ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik, Baysan ve Öztürk (2014) sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik gerçekleştirdikleri çalışma da, araştırma grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin çağdaş bulunan kişiler örneği olarak en fazla Atatürk karakterini gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada da araştırma grubunda yer alan öğrencilerin çağdaş kişi örneğine en fazla Atatürk karakteri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bakımdan çalışma bulgusunun Çelik, Baysan ve Öztürk'ün (2014) çalışmasıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin ilk uygulamada 4 değere ilişkin üretebildikleri toplam kelime sayıları ($n=123$) son uygulamada üretilen kelime sayısına ($n=389$) göre daha azdır. Bunun nedeni ise öğrencilere seçilen değerlere yönelik eğitiminin yapılması olarak gösterilebilir. İlk uygulama sonucunda cevap kavramların sınırlı sayıda olmasından dolayı kesme noktası 10'dan küçük olan tek bir zihin haritası oluşturulmuştur ve bu zihin haritasında kavramlar arasındaki ilişkiler seyrek ve genellikle tek yönlü olarak ortaya çıkmıştır. Son uygulamada ise cevap kavram sayılarındaki artış sonucunda frekans değerlerine göre 3 farklı zihin haritası oluşturulmuştur. Bu zihin haritalarında ise kavramlar arasındaki ilişkilerin sıklığının arttığı görülmektedir.

İlk uygulama sonucunda araştırma grubunda yer alan öğrencilerin değerleri önem sıralamasında ilk sırada özgürlük değeri çıkarken, son uygulamada önem sıralamasında ilk sırayı özgüven değeri almıştır. Bu durumun yaşanmasında öğrencilerin TEOG sınavına girecek olmaları ve özgüven değerinin başarının sağlanmasında önemli bir etken olduğunun vurgulanması etkili olmuştur. Bağımsızlık örneklerine ilişkin bulgular incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin büyük bir kısmının bağımsızlık örneği olarak kurtuluş savaşını gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

5. Öneriler

Bu çalışmada 8. sınıf öğrencilerininin bağımsızlık, özgürlük, özgüven ve çağdaşlaşma değerlerine yönelik algısal değişimleri kelime ilişkilendirme testi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki bazı önerilere yer verilmiştir;

- Kelime ilişkilendirme testi hazırlanması, uygulanması ve analiz edilmesi kolay bir araç olduğundan, farklı değer ve kavram algısını ortaya koymada kullanılabilir.
- Kavramsal algı değişimi nicel boyutta deney ve kontrol grubu oluşturularak farklı veri toplama araçları kullanılarak incelenebilir.
- Kavram yanılıklarının ortaya çıkartılmasında ve giderilmesinde kelime ilişkilendirme testleri ve kavram ağı haritaları etkin bir öğretim ve değerlendirme aracı olarak kullanılabilir.
- Öğretmenlere kelime ilişkilendirme testi uygulama ve analizlerini içeren hizmet içi eğitim programları düzenlenebilir.
- Bu çalışmanın konusunu bağımsızlık, özgürlük, özgüven ve çağdaşlaşma değerleri oluşturmaktadır. Farklı okul türlerinde ve seviyelerinde aynı veya farklı değerler üzerinde çalışılabilir.

Kaynaklar

- Akbaş, O. (2004). *Türk Mili Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim 2.Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akman, Ö. (2016). Study of self efficacy perceptions of Social Studiesteacher candidates on educational internet usage. *Educational Research and Reviews*, 11(8), 630-634.
- Akman, Ö. ve Koçoğlu, E. (2016). Investigation 8th grade students secondary school cognitive structure about principles of ataturk through word association test, *Journal of Education and Training Studies*, 4(11), 151-162.
- Akman, Ö., Kılıç Çarşanbalı, Ç. ve Alagöz, B. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programa yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 701-720.
- Bahar, M., Johnstone, A.H. & Sutcliffe, R.G. (1999). Investigation of students' cognitive structure in elementary genetics through word association tests. *Journal of Biological Education*, 33, 134-141.
- Bahar, M., Nartgöl, Z., Durmuş, S. (2010). *Geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri*. Ankara: Pegem.
- Bahar, M. & Özatalı, N. S. (2003). Kelime iletişim test yöntemi ile lise 1. sınıf öğrencilerininin canlıların temel bileşenleri konusundaki bilişsel yapılarının araştırılması. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 75-85.
- Büyükoztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem
- Coşkun, D. (2014). *Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi*, S. İnan (Ed.), Sosyal bilgiler eğitimine giriş (ss. 111-128). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler.

- Çelik, A., Baysan, S. & Öztürk, A. A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çağdaşlaşmaya yönelik algı ve görüşlerinin değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 9(5), 539-557.
- Ercan, F., Taşdere, A. & Ercan, N. (2010). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla bilişsel yapının ve kavramsal değişimin gözlenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, (2), 136-154.
- Eren, F. (2012). *İlköğretim Öğrencilerinin Bilişim Teknolojileri Algılarının Kelime İlişkilendirme Testi Kullanılarak İncelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Genç, H., Demirkaya, H. & Karasakal, G. (2010). İlköğretim 7.sınıf öğrencilerinin orman kavramını algılamaları: fenomenografik bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1, 34-48.
- Güneş, H. & Gözümlü, A. İ. C. (2013). İlköğretimde işlenen ekoloji konusunun 10.sınıf öğrencilerin ekosistem ekolojisi konusundaki hazır bulunuşluk düzeyleri üzerindeki etkisinin saptanmasında kelime ilişkilendirmenin kullanılması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 252-264.
- Işıklı, M., Taşdere, A. & Göz, N. L. (2011). Kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla öğretmen adaylarının Atatürk ilkelerine yönelik bilişsel yapılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 50-72.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Koçoğlu, E. (2012). Cumhuriyetten günümüze insan hakları ve demokrasi kavramları açısından sosyal bilgiler dersi eğitim programının incelenmesi, *dicle Üniversitesi Sosdyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Koçoğlu, E. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okul yöneticilerinde olması gereken demokratik tutum ve davranışlara ilişkin görüşleri, *Turkish Studies*, 6, 413-430.
- Koçoğlu, E. (2015). Social studies teachers perspective of religion education in Turkey, *International Online Journal of Educational Sciences*, 7, 192-206.
- Kurtdede Fidan, N. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 2, 1-18.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değerler yönelimi ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Lickona, T. (1992). *Educating for Character (How Our Schools Can Teach REspect and Responsibility)*. Bantom boks, New York.
- Marshall, G. (2009). Sosyoloji Sözlüğü. Çeviren Osman Akınhay ve Derya Kömürçü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2007). *8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Oğuz, S. (2014), A. Condorcet ve vatandaşlık eğitimi, Sosyal bilgiler eğitimi açısından eğitim klasikleri incelemeleri içinde 46-46., Bahti Ata ve İkrâm Bağcı (Ed.). Ankara: Pegem Akademi
- Oğuz Haçat, S. ve Sözcü, U. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre sosyal medya kullanımının değerler üzerine etkisi, *Turkish Studies*, 11(9), 617-634.
- Oğuz Haçat, S. ve Aşkın Tekkol, İ. A., (2017). İlkokul ve Ortaokul Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Vatandaşlık konuları bağlamında incelenmesi, *Online Fen Eğitimi Dergisi*, 1(1), 45-54.
- Oğuz Haçat, S. ve Demir, F. (2017). İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersine ilişkin görüşleri, *Türkiye Bilimsel araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-17.
- Oğuz Haçat, S., Önlü, M., Tatan, M. ve Demir, F. (2018). İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılmalı Analizi (1998, 2010, 2015, 2018). *Researcher Social Science Studies*, 6(1), 407-422.
- Orgill, M. (2008). *Phenomenography*. [Çevrim-içi: <http://www.minds.may.ie/~dez/phenom.html>], Erişim tarihi: 02 Ocak 2011.
- Özgen, N. (2013). Öğretmen adaylarının erozyon kavramına yönelik algıları: fenomenografik bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 321-334.
- Özgüven, İ. E. (1994). Psikolojik Testler. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Sencer, M. (1989). *Toplum Bilimlerinde Yöntem*. İstanbul: Beta.

- Şimşek, Selçuk (2016). *Sosyal Bilgiler Programının Yapısı ve Özellikleri*. (Ed.) Selçuk Şimşek Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenleri İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- TDK (2016). *Büyük Türkçe Sözlük*, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5821bf142fbd75.10118924 (Erişim Tarihi: 10.03.2017).
- Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24, 543-559.
- Ulu Kalın, Ö. ve Koçoğlu, E. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının bağımsızlık değerine karşı metaforik algıları, *KEFAD*, 18(2), 419-434.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2016). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Uzun, N., Özsoy, S. & Keleş, Ö. (2010). Öğretmen adaylarının biyolojik çeşitlilik kavramına yönelik görüşleri. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3(1), 85-91.
- Yapıcı, A. ve Kayıklık, H. (2005). Ruh sağlığı bakımından dindarlığın özsayı ve kaygı ile ilişkisi: Çukurova üniversitesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yel, S. & Aladağ, S. (2009). *Sosyal bilgilerde değerlerin öğretimi*, M. Safran (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi (ss. 119-150). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, S., Akman, Ö. ve Alagöz, B. (2017). The level of history teachers use active learning methods andtechnics. *International Education Studies*, 10(12), 140-152.

